

**ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“**

**ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра „Нова и най-нова история на България“**

РЕФЕРАТ

**По дисциплината:
Съвременна история на България (XX – XXI в.)**

**Тема: Антихристиянското гонение срещу Българската
православна църква по време на комунистическата власт**

**Изготвил: Васил Р. Дечков
специалност: История и цивилизации
Фак. № 2403014970**

**Велико Търново
2025 г.**

„...Ще ви прѣдадатъ на сѣдилища, и по синагоги ще бждете бити, и прѣдъ управници и царе ще бждете изправени заради Мене, за свидѣтелство прѣдъ тѣхъ“. – Иисусъ Христосъ (Маркъ 13:9)

Уводъ¹

Войнстващиятъ атеизъмъ е една отъ основнитѣ идеологически постановки на комунистическия свѣтогледъ. Затова властта на Българската комунистическа партия (БКП) дѣйно се стрѣми къмъ всестранно отслабване и подкопаване на Православната църква в България. Смѣло прѣодолѣла жестокитѣ настѣпления на турското робство, Българската православна църква (БПЦ) продължавала да бжде крѣпило и стълбъ на християнската духовностъ и в частностъ на българската народностъ дори до послѣднитѣ години на Третото българско царство. „Комунистическиятъ интернационалъ“ обаче ималъ други цѣли – достигане на всеобща (глобална) утопия възъ основа историческия материализъмъ на Карлъ Марксъ и Фридрихъ Енгелсъ. Тогава материалнитѣ блага щѣли да потекатъ като пълноводенъ потокъ. А християнството цѣляло нѣщо друго – въздигане на личността и спасение на душата, слѣдователно имало сжщественно различни прѣдстави и за обществения порядкъ. Затова въ своята сжщина било основенъ идеологически врагъ на комунизма. По думитѣ на руския философъ Николай Бердяевъ, комунизмътъ самъ „иска да бжде религия, идваща да смѣни християнството, той претендира да отговори на религиознитѣ въпроси на човѣшката душа, да даде смисълъ на живота. Комунизмътъ е

¹ Използвалъ съмъ стария Иванчевски правописъ, за да изразя несъгласието си съ идеологическото осакатяване на българския правописъ отъ комуниститѣ съ цѣль отдалечаване максимално на македонския говоръ отъ книжовния български и прѣмахването на кръста (ѣ) и трижгълника (ж) отъ азбуката. Този правописъ е символъ на единството на православния български народъ. Възползвалъ съмъ се отъ Правописния рѣчникъ на Василь Василевъ отъ 1920 г. [достъпенъ на адресъ: <https://bgstarina.volconst.com/k/pravopis1920.pdf> цитиранъ на 10.06.2025 г.]

цѣлостенъ, той обхваща цѣлия животъ, а не се отнася къмъ опрѣдѣлена социална сфера“. Съ други думи комунизмътъ е цѣлостенъ свѣтогледъ. Така е и съ християнството – неговото религиозно учение за Бога и творението, а и пълнотата на християнската етика, прѣдполагатъ единъ цѣлостенъ възгледъ за свѣта и човѣшкото общество. При въвлечането на България въ орбитата на Съвѣтския съюзъ, двата мирогледа – християнскиятъ и комунистическиятъ – естествено достигатъ до очакванъ сблъсъкъ. Държавната властъ, която вече е въ ржцѣтъ на комунистите, стрѣмглаво започва да воюва срѣщу Христовата църква и вѣра. Въ настоящия рефератъ намѣрихъ за цѣлесъобразно да разпрѣдѣля съдържанието въ четири раздѣла:

1. Открито (физическо) гонение

Началното гонение срѣщу Църквата от страна на комунистите може да се раздѣли на два етапа – „мѣсецътъ на произвола“ (септември 1944 г., периодътъ на „пълно беззаконие“) и т.нар. „Народенъ сждъ“ (периодътъ на „узаконено беззаконие“). Прѣслѣдването на православните християни и най-вече на тѣхните водачи – православните духовници – започва на самия 09.09.1944 г. Само въ този първи день безъ присѣда сж избити 20 православни свещеници, а 45 – арестувани. Не сж единични случаите на убийства безъ сждъ и присѣда, отвлечения, побоища, издѣвателства. Общо прѣзъ 1944 г. сж избити надъ 150 свещеници и монаси.² Гонението надъ Църквата в България изцѣло слѣдва модела на антицърковните репресии в СССР. Още въ първата година отъ Октомврийската си революция Владимиръ Ленинъ заявява намѣренията си за унищожение на Църквата: „Църквата и затворите трѣбва да се изравнятъ съ земята, да се поведе

² Каравълчевъ, В. Репресивната политика на комунистическата властъ срѣщу Православната църква въ България (1944 – 1964 г.) Света гора: Зографски манастиръ, 2020, с. 320, 35.

безпощаденъ масовъ тероръ противъ кулацитѣ, поповетѣ и бѣлогвардейцитѣ...“³ Освѣнъ въ Русия, само въ България цѣленасоченитѣ масови убийства сж толкова много. Споредъ френския историкъ Ж. Кастеланъ комуниститѣ въ България извършватъ „брутална чистка, нѣмаша равна на себе си въ останалитѣ балкански страни“.⁴ Въ „мѣсеца на произвола“ се извършва „прочистването“ на най-неудобнитѣ за властѣта личности. Самитѣ комунисти го заявяватъ – ЦК на БКП въ телеграма до Георги Димитровъ пише слѣдното: „Въ първитѣ дни на революцията стихийно бѣха разчистени смѣткитѣ съ най-злостнитѣ врагове, попаднали въ наши рѣцѣ. Сега се взематъ мѣрки съ това да се занимаватъ съотвѣтнитѣ наказателни органи... Отъ въоръжени партийци и комсомолци ще бждатъ негласно създавани ударни групи за особено отговорни задачи“⁵. Така постѣпватъ комуниститѣ спрѣмо собствения си народъ. Тѣ не се вслушватъ въ честния призивъ на Търновския митрополитъ Софроний „да не се пролива невинна братска кръвъ на българинъ отъ българинъ, да се избѣгнатъ личнитѣ зли настроения единъ къмъ другъ и нито единъ българинъ да не бжде наказванъ безъ прѣдварително разслѣждане и безъ сждъ“⁶. Напротивъ – комуниститѣ умишлено унищожаватъ дотогавашния български елитъ, считайки го за „буржоазенъ“ и „потиснически“. Въ първитѣ редици на този елитъ сж именно духовницитѣ, които сж духовно-нравствени стожери на обществото.

Отъ затворитѣ сж свободени около 8000 прѣстѣпници, които сж оставени да върлуватъ по улицитѣ на София. ЦК на БРП (к.) официално подкрѣпя чистката и я разглежда като здравословна частъ отъ революцията,

³Пакъ тамъ, с. 53.

⁴Пакъ тамъ, с. 59.

⁵Пакъ тамъ, с. 58.

⁶Пакъ тамъ, с. 65.

което се вижда отъ още една тѣхна телеграма до Георги Димитровъ (01.10.1944 г.): „Въ връзка съ извѣстно недоволство, изразено отъ нашитѣ мекушави съюзници по поводъ *революционното ликвидиране на фашистката агентура*, решихме: чистката да продължи още една седмица, слѣдъ което ще започнатъ да работятъ народнитѣ сѣдии и чистката ще трѣгне по законни пѣтища...“⁷ Мнимитѣ „законни пѣтища“ на т.нар. „Народенъ сѣдъ“ сѣ обаче сѣщо толкова незаконни, прѣдвидъ това, че грубо погазватъ разпоредбитѣ на дѣйстващата тогава Търновска конституция, споредъ която е забранено образуването на изключителни сѣдилища.⁸ Наредбата за т.нар. „Народенъ сѣдъ“ осѣжда общо 152 православни духовници, 13 отъ които – на смъртъ, 13 – на доживотенъ затворъ. Този етапъ на „узаконено беззаконие“ почти не се различава отъ първия. Набързо скалѣпени процеси по измислени обвинения ставатъ поводъ десетки духовници да загубятъ живота, свободата или имуществото си. Мнозина свещеници сѣ затворени. Дори тѣзи, които сѣ задържани само врѣменно, сѣ вече „опетнени“ въ биографията си съ опрѣдѣлението „сѣденъ отъ Народния сѣдъ“ и съотвѣтно сѣ прѣслѣдвани десетилѣтия наредъ заедно съ потомството си.⁹ Трима архимандрити – Йосифъ Диковъ (началникъ на Културно-просвѣтния отдѣлъ на Светия Синодъ), Стефанъ Скопски (главенъ редакторъ на „Църковенъ вѣстникъ“) и Николай Макариополски (Ректоръ на Софийската духовна семинария) – сѣ затваряни въ тъмниченъ затворъ съотвѣтно за 1, 3 и 5 години, глобени съ 50, 100 и 100 хиляди лева и лишавани отъ права за 2, 5 и 8 години. Причината е свидѣтелството им прѣдъ международна комисия, че Винишкото клане на православни християни в Украйна, а сѣщо и масовитѣ

⁷Пакъ тамъ, с. 69.

⁸Пакъ тамъ.

⁹ Чурешки, С. Репресирани православни духовници прѣзъ комунистическия режимъ. Къмъ модерната българска агиология. – ВЪ: Християнство и култура, Брой 2 (21) / 2007 година (стр. 13–19).

гробове във Катинската гора във Полша, сж дѣло на комунистическото съвѣтско правителство. Прѣз мѣсець октомври 1944 г. двама отъ общо 11 митрополити въ БПЦ – Кирилъ Пловдивски (бждещиятъ Патриархъ Български) и Паисий Врачански – сж подведени подъ отговорностъ и задържани за около половинъ година. Въ ареста и двамата сж подложени на ужасни изтезания и издѣвателства. Кристина Юркова свидѣтелствува за мъченията на бждещия Патриархъ Кирилъ: „Забивали сж му клечки подъ ноктитѣ, язденъ е отъ мъчителитѣ си, съ брадата му сж мели пода, битъ е по ходилата и по дланитѣ съ прѣчки, вкарванъ е въ гореща баня, слѣдъ което е оставянъ часове на студа въ коридора, накрая е обрѣсната брадата му, разклащани сж зжбитѣ му съ клѣщи“¹⁰. Протосингелтъ на Софийска митрополия архимандритъ д-р Ириней, обявенъ за **„врагъ №1 на България“**, по свидѣтелства е изгорѣнъ живъ.¹¹ Ами слѣдъ „революционния периодъ“ (1944–1952)? Гонението продължава, но по-тихо. Репресиитѣ включватъ замислени убийства и изстѣпления надъ свещеници, които оставатъ безнаказани и потулявани.¹² Прѣзъ 1950–1964 сж убивани между 1–3 свещеници годишно. Изключение е 1959 г., когато са убити петима духовници.¹³ Всички свещеномъченици и изповѣдници отъ тази епоха не могатъ да бждатъ помѣстени само въ единъ рефератъ – сжществува цѣла поредица отъ 15 тома съ името „Български свещеници и изповѣдници за вѣрата отъ най-ново врѣме“, въ която игумения В. Друмева е събрала и описала живота и страданията на мнозина отъ новитѣ мъченици.

¹⁰ Каравълчевъ, В. Пос. съч., с. 67.

¹¹ Пенковъ, Ц. Архим. д-р Ириней Попъ Константиновъ – единъ малко познатъ свидѣтель за Христовата вѣра – ВЪ: Forum Theologicum Sardicense 1/2024, с. 166, 174. [достъпенъ на адресъ: <https://periodicals.uni-sofia.bg/index.php/forum-theologicum-sardicense/article/download/291/253/368> цитиран на 10.06.2025 г.]

¹² Мигевъ, В. БКП и религиознитѣ общности въ България (1944–1989 г.) – ВЪ: Изслѣдвания по история на социализма въ България (1944–1989). София: Графимакс ООД, 2010, с. 561.

¹³ Каравълчевъ, В. Пос. съч., с. 321.

Погледнато от правна гледна точка, убийствата и ареститѣ сж изцѣло незаконни, защото противоречатъ на дѣйстващата стара конституция и Екзархийския уставъ. По този поводъ Софийскиятъ митрополитъ (впоследствие Екзархъ) Стефанъ пише слѣдното до министѣра на вжтрѣшнитѣ работи: „Смѣтаме за нужно да Ви припомнимъ г-не министре, повеленията на Екзархийския уставъ, чл. чл. 161, 162 и 163, споредъ които духовни лица могатъ да бждатъ задържани само отъ епархийска духовна властъ и сждени съ разрѣшение отъ Епархийския архиерей, обаче тѣ биватъ задържани на мѣсто сжщо посочено отъ Епархийския архиерей и сж на разположение на властитѣ при поискване за слѣдствие“¹⁴.

Отъ изявеното богоборчество на комуниститѣ слѣдва и тѣхното прѣдателство къмъ собствения народъ. Марксизмътъ не изхожда отъ отстояване на собствения народъ и неговото благополучие, а от прѣдставата си за „класова борба“, като цѣли налагането на идеологията си по цѣль свѣтъ – т.нар. „международна солидарность на пролетариата“¹⁵ – като приравнява и обезличава народитѣ. Така, въ случая съ българския народъ и македонския въпросъ, за комуниститѣ е важна не историческата и народна правда, а налагането на марксизма и „овладѣването“ на въпроса посрѣдствомъ измисления отъ Йосифъ Сталинъ моделъ за неговото разрѣшаване, който Георги Димитровъ чинно прилага. Става дума за насилственото налагане доктрината на македонизма, т.е. идеята за създаване на отдѣлна отъ българската – македонска нация, включително в Пиринския край на българската държава. Точно въ този критиченъ моментъ обаче духовенъ водачъ на Пиринска Македония е непрѣклонниятъ Неврокопски митрополитъ Борисъ. Неговата прѣдана и упорита защита на

¹⁴Пакъ тамъ, с. 62.

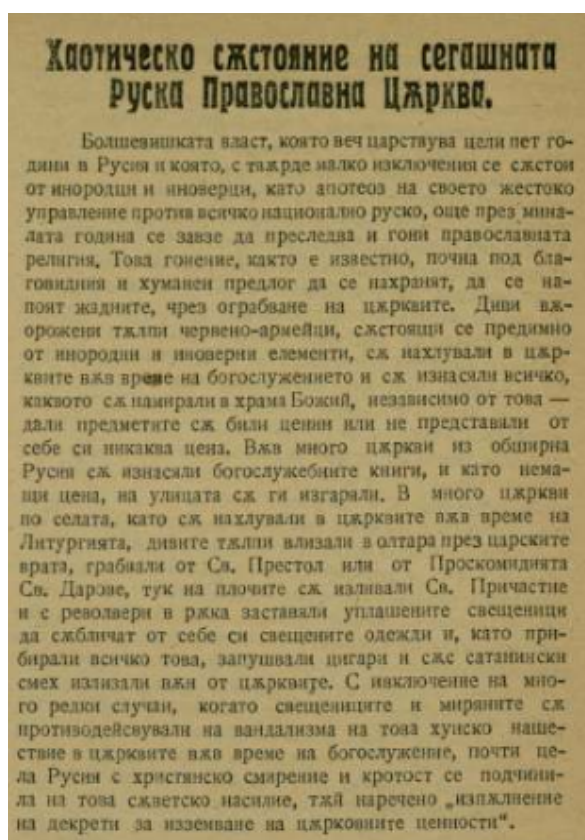
¹⁵„Пролетарии отъ всички страни, съединявайте се!“ – извѣстенъ комунистически лозунгъ.

вѣрата и българщината му печелятъ опрѣдѣлението **„врагъ №1 на народната властъ въ Пиринска Македония“**, дадено му отъ комунистите. За марксиститѣ понятието „народъ“ е прѣди всичко не културно-езикова общность, а работническата маса. Въ този смисълъ митрополитъ Борисъ е врагъ не на дѣйствителния си български народъ, който всждность защитава, а на блѣнуваната „интернационална диктатура на пролетариата“. Прѣзъ 1948 г. Дѣдо Борисъ пише писмо–протестъ срѣщу безчинствата на комунистическата управа въ Неврокопска епархия до Св. Синодъ. Въ него той казва: „Въ църковнитѣ проповѣди въ храма понѣкога слѣдъ обръщението „християни и християнки“ употребяваме и обръщението „българи и българки“, когато биватъ засѣгнати отъ църковно гледище въпроси на народа и родината. Това се е смѣтнало отъ някои фактори въ Неврокопъ за страшно престѣпление и тѣ сж отправяли озлобени заплахи, че щѣли да ни дадатъ да разберемъ какъ така сме могли да говоримъ въ Неврокопъ за българи, когато тамъ и въ цѣлия Пирински край нѣмало никакви българи!? Никога, никждѣ другаде въ живота на никой другъ народъ не се е случвало единъ скромень дългогодишенъ служителъ на народа да бжде заплашванъ въ собствената му държава отъ прѣдставители на държавната властъ затуй, че има славѣнобългарско съзнание, каквото сж имали всички наши бащи, дѣди и прадѣди прѣзъ повече отъ 1000 години отъ врѣмето на св. Кирила и Методия и св. Климента Охридски и до днесъ, затуй че той служи честно на своята православна християнска Църква и на своя православно-християнски славѣнобългарски народъ!“ Тѣй като въпрѣки всички клевети и хули никакъ не успѣвали да го прѣчупятъ или заглушатъ, въ края на 1948 г. тѣ прибѣгнали до това да го убиятъ. Само мѣсець по-рано българскиятъ Екзархъ Стефанъ е свалень. Въ сждото

врѣме мнозина „неблагоднадеждни“ свещеници сж арестувани и осжждани на затворъ или изпращани безъ сждъ въ концлагери (ТВО).¹⁶

А) Църковна съпротива

Духовенството на Българската православна църква осъзнава врѣдитѣ от комунистическата идеология и още прѣди 9-и септември редовно прѣдупрѣждава за заплахата отъ нея. Червениятъ геноцидъ надъ Църквата въ Русия слѣдъ 1917 г. разкрива истинското лице на това учение. Появата на проповѣдници на комунистическитѣ идеи въ България допълнително подбужда Църквата къмъ дѣенъ християнски отговоръ и отпоръ на тази антихристиянска доктрина. Св. Синодъ на БПЦ благославя издаването на илюстрираното мисионерско списание „Народенъ стражъ“ (1919–1943), което се противопоставя на безбожието, комунизма и сектитѣ. Вѣстникъ „Пастирско дѣло“ (1921–1944) изобличава комунизма като рожба на европейското масонство и врагъ на християнството. „Църковенъ вѣстникъ“, „Духовна култура“, „Православенъ пастиръ“ сжщо редовно обнародватъ трудове, въ които се разяснява богоборческото естество на комунизма.¹⁷ Въ посланието си по

¹⁶ Методиевъ, М. Личността на Неврокопски митрополитъ Борисъ прѣзъ погледа на Държавна сигурность – ВЪ: Християнство и култура [достъпенъ на адресъ:

<https://borisnevrokopski.blogspot.com/2014/06/blog-post.html> цитиран на 10.06.2025 г.]

¹⁷ Каравълчевъ, В. Пос. съч., с. 28–29.

поводъ атентата в съборната църква „Света Недѣля“ (1925 г.) Светиятъ Синодъ пише: „Вѣроучението днесъ току-речи напълно е изгонено отъ училищата. За Бога нито се говори, нито се мисли въ тѣхъ. (...) Нѣма противоядие срещу утопичнитѣ безбожни комунистични и анархистични учения, съ които се трови младежъта чрѣзъ книги и устни бесѣди. (...) Адската машина сега само бѣше запалена и избухна, но тя отдавна е готвена и нагласявана. „Тайната на беззаконието“ (2 Сол. 2:7) вече дѣйства от десетки години... Адската машина съ стихиенъ трѣсъкъ избухна, за да ни стрѣсне, да ни накара да се опомнимъ и видимъ, какво страшно зло зѣе прѣдъ насъ, по каква минирана почва вървимъ, да ни внуши, че духовно ние сме смъртно болни и трѣбва да се лѣкуваме, че ние сме изгубили Бога и трѣбва да Го диримъ“¹⁸. Пишатъ се и се прѣвеждатъ книги, посвѣтени на социалната проблематика и комунизма. Такава е напримѣръ „Християнство и комунизмъ“, прѣведена от румжнски отъ архим. д-р Иринеѣ. Впоследствие е включена въ черния списъкъ на забранена антимарксистка книжнина¹⁹, а самиятъ архимандритъ е „ликвидиранъ“, както споменахъ и както пише за него в архивитѣ.

Мнозина духовници учрѣдяватъ, ръководятъ, подпомагатъ или участватъ в съпротивителни движения срѣщу новата антихристиянска власт. Впоследствие сж затваряни и заточвани. Такива сж напримѣръ: свещ. Никола Василевъ от с. Антимово, Видинско – осъденъ прѣзъ 1952 г. на 20 години лишаване отъ свобода поради „образуване и ръководство на контрареволуционна организация“; свещ. Димитъръ Костадиновъ отъ Асѣновградско – осъденъ на 12 години затворъ за участие въ „нелегална“ организация съ цѣль сваляне на комунистическата власт; свещ. Стефанъ

¹⁸ Изъ посланието на Св. Синодъ слѣдъ атентата на Велики четвъртъкъ въ храма „Св. Недѣля“ прѣзъ 1925 г. [достъпенъ на адресъ: <https://rb.gy/dejd27> цитиранъ на: 10.06.25 г.]

¹⁹ Списъкъ на врѣдната литература. София: Главно управление по въпроситѣ на литературата, издателствата (Главитѣ) при Министерския съвѣтъ, 1955. [достъпенъ на адресъ: <https://anyflip.com/xbfp/pqce/basic> цитиранъ на: 10.06.25 г.]

Камбитовъ от с. Падеж ок. Горна Джумая – осъденъ на смъртъ чрѣзъ обѣсване, понеже прѣзъ 1947–1948 г. е „организиращъ и ръководилъ група за сваляне на властта чрѣзъ бунтъ“. Впоследствие присъждана е промѣнена на 15 години строгъ тъмниченъ затворъ. Затваряни сж дори монахини, защото сж спомагали на лица, търсени отъ властта, да се укриватъ в манастиритѣ. Такива сж монахиня Агрипина и монахиня Касиана, хвърлени въ затвора въ гр. Сливень.²⁰ Имената и присъдитѣ на тѣзи и други затворници заради Христа сж извѣстни отъ писмо на Светия Синодъ отъ 1952 г. до Министър-прѣдсѣдателя на НРБ съ молба за помилване. Часть отъ затворниците сж помилвани, а друга часть – изпратени въ концлагери, най-вече въ ТВО – Бѣлене.²¹

Въ специализирани отчети отъ епохата се посочва слѣдния брой гонени православни: „Отъ 1948 до 1950 г. за вражеска агитация и пропаганда сж изпратени въ ТВО 23 свещеника, а прѣзъ 1951 г. за участие въ политическа организация и подпомагане на горянитѣ сж арестувани 23 свещеници, нѣкои отъ които осъдени, други – въ ТВО, а нѣкои освободени“²². Наблѣга се на просвѣтната дѣйность на Православната църква и успѣшното привличане на недоволни отъ новата властъ въ прѣдѣлитѣ на храма.

Въ документитѣ се намиратъ и данни за други духовници по лагеритѣ и затворитѣ изъ България. Ревностниятъ свещеникъ отецъ Михаилъ Янакиевъ отъ с. Тополница, Станкедимитровско, билъ осъденъ на 20 години затворъ за открито проповѣждане на християнството при сблъсъкъ съ мѣстната партийна управа.

Прѣзъ 1952 г. въ разговоръ съ Вълко Червенковъ, намѣстникъ-прѣдсѣдателятъ на Св. Синодъ Кирилъ Пловдивски успѣва да издѣйства

²⁰ Чурешки, С. Пос. съч., с. 16–17.

²¹ Пакъ тамъ.

²² Пакъ там, с. 19.

освобождаването на 28 свещеници от концлагера край Бѐлене и на четирима от затвора.²³

Прѐз 1957 г. въстанието в Унгария разтърсва източния блок. Новото ръководство на Полша нарушава Сталинския модел и дава по-голяма свобода на Католическата църква. По този повод управляващите в останалите соцстрани минават в настъпление спрямо Църквата. Така, в България Политбюро на БКП приема решение „За засилване на атеистичната пропаганда в страната“, което разпраща на всички партийни организации. В него се говори за „опасно“ задѐйстване на свещениците и засилена „религиозна пропаганда“, на които трѐбвало да се противостои. Това усилване на пропагандата срещу Църквата и нейните служители е най-наситено за няколко месеца, слѐд което постепенно се възстановява положението на „взаимна толерантност“. Въпреки това, прѐз 1958 г. свещеник Григоръ Сотировъ от гр. Ломъ е осъден на 17 години затвор именно по тази програма за усилване на атеистичната агитация и „окончателна разправа с попщината“.²⁴

2. Идеологическо гонение (атеистична пропаганда)

Атеизмът е плод на вековна духовна криза в Западния свѐтъ. Тази постепенна низходяща линия на отстъпление от апостолското християнство може да се прослѐди от Великата схизма (1054 г.) и развитието на рационализма в римокатоличеството, прѐз езическия дух на Ренесанса, които се избистрят в позитивизма и открития атеизъм (от гр. αθεϊσμός „**безбожие**“) на „Просвѐщението“.

Българското общество и до днес бере горчивите плодове от агресивната и широка атеистична пропаганда, разгърната в

²³ Мигевъ, В. Пос. съч., с. 564.

²⁴ Чурешки, С. Пос. съч., с. 18.

комунистическо време. Още въ първитѣ години на новия режимъ атеистичната пропаганда прониква дълбоко въ образователната система – започва още отъ дѣтската градина.²⁵ Вѣроучението е изхвърлено отъ училищата. Биология, физика, химия, астрономия се изучаватъ въ атеистиченъ прочитъ. Антицърковни възгледи се внушаватъ и по литература, история, психология. Създаватъ се атеистични дружества, учрѣждения – „Домове на атеиста“ на централно и окръжно равнище, съ засилена издателска дѣйностъ.²⁶ Изобщо атеизмътъ като свѣтогледна основа на комунизма прониква въ всички области на общественото битие: въ наукитѣ, изкуството и пр. Всичко това и до днесъ има отражение въ вѣрванията и културната самоличностъ на българина. За разлика отъ гърцитѣ, които не сж били подложени на комунистически режимъ, за българина собственото културно християнско старобългарско наслѣдство изглежда чуждо и непонятно.

3. Гонение на учрѣжденията (институционално)

Въ сжщината си отношенията между държавата и Църквата отъ началото до края на комунистическия режимъ сж отношения на двѣ изконно противоборстващи страни. Дори при привидното „мирно съвмѣстно сжществуване“ и външната подкрѣпа отъ страна на държавната властъ за прѣмахването на разкола (схизмата) съ Константинополската църква и издигането на БПЦ въ патриаршия, парадоксално комуниститѣ използватъ Православната църква, за да прѣдставятъ властѣта си като законна (легитимна) и „демократична“ въ международенъ планъ.²⁷ По думитѣ на българския богословъ В. Каравълчевъ: „Показателно е, че успоредно съ протичането на процеситѣ, които демонстриратъ ужъ

²⁵ Мигевъ, В. Пос. съч., с. 566.

²⁶ Пакъ тамъ, с. 567.

²⁷ Каравълчевъ, В. Пос. съч., с. 27–28.

държавна подкрепа за разрешаване на църковния проблем у нас, се разгръща цъла програма, която има за цъль да унищожи естественитъ съпротивителни сили на Църквата, така че тя да се пръвърне въ безопасенъ придатъкъ на комунистическата държава“²⁸.

Още отъ 1945 г. държавата започва да приема закони, които ограничаватъ и изземватъ дъйността на Българската православна църква. Такава е наредбата-закон за гражданския бракъ, вслѣдствие на която църковното вѣнчание губи правна сила въ държавата. Отъ 1946 г. единственото законно свидѣтелство за датата на раждане става държавниятъ актъ за раждане, а не кръщелното, издавано отъ Църквата.²⁹

Мнимото „самоуправление“ на религиознитъ общности, ужъ осигурено отъ Конституцията на НРБ (1947 г.) е напълно погазено отъ приетия двѣ години по-късно Законъ за вѣроизповѣданията, споредъ който държавата избира редица длъжностни лица и документи на Църквата. Едноврѣменно съ това, до 1952 г. Дирекцията по вѣроизповѣданията прилага строгъ административенъ контролъ върху дѣлата на Църквата.³⁰

Отъ Църквата се отнематъ редица имоти: първоначално на мѣстна почва – дворове и сгради – а впоследствие и най-значими столични имоти: цълиятъ комплексъ на Софийската духовна семинария е отнетъ и пръвърнатъ въ Дворецъ на пионеритъ, докато Семинарията бива прѣмѣстена въ чукаритъ на Черепишъ; Присвоенъ е и наземниятъ етажъ на Богословския факултетъ (на площадъ „Ленинъ“ – дн. „Света Недѣля“), който е отдѣленъ отъ Софийския университетъ и пръвърнатъ въ Духовна академия. Закрити сж Пловдивската семинария и свещеническото училище въ Черепишкия манастиръ.³¹

²⁸ Пакъ тамъ.

²⁹ Мигевъ, В. Пос. съч., с. 561.

³⁰ Пакъ тамъ.

³¹ Пакъ тамъ, с. 562–563.

Прѣзъ 1948–1949 г. МВР обръща особено внимание на Църквата, описвайки я като „лоша“ („контрареволуционна“, „фашистка“), и имаща нужда от „демократизация“. На марксистки жаргонъ това означава, че Църквата прѣдставлява идеологическа и институционална прѣчка за комунизма и трѣбва да бѣде разклатена, а лицата ѝ – назначавани отвънъ. Извършва се значителна чистка на свещеници, обновяване на ръководнитѣ състави и контролъ върху постѣпващитѣ въ духовнитѣ учебни заведения.³²

Отъ 50-тѣ години църковнитѣ въпроси отиватъ на по-задень планъ за партията, но въпрѣки това продължаватъ да се обсъждатъ отъ врѣме на врѣме.

Още отъ 9-и септември 1944 г. Държавна сигурность започва постоянно наблюдение и подмолна намѣса въ вътрѣшнитѣ работи на Българската православна църква. Изсрѣдъ духовенството и мирянитѣ сѣ вербувани агенти-доносници посрѣдствомъ заплахи.³³

4. Културни прояви на гонението

Въ много селища се забранява прѣминаването на църковни шествия прѣзъ опрѣдѣлени мѣста, рисуватъ се непристойни карикатури и надписи по стѣнитѣ на църквитѣ. Всички тѣзи дѣйности се покровителстватъ отъ органитѣ на реда.

Въ медиитѣ цѣленасочено се изгражда оскърбителень образъ на свещеницитѣ, който за жалость не е прѣдолѣнъ и до днесъ. Православнитѣ свещеници сѣ умишлено прѣдставяни подигравателно и съ отрицателни качества като алчность, пиянство, чревоугодничество... Такива образи присѣтстватъ въ вѣстника за хуморъ и сатира „Стършелъ“ и въ художествени произведения.³⁴

³² Мигевъ, В. Пос. съч., с. 562.

³³ Пакъ тамъ, с. 563.

³⁴ Пакъ тамъ, с. 562–563.

Издателската дейност на Църквата е крайно ограничена – например „Църковен вестник“ се издава в тираж от 4 хил. броя седмично, а официалният „Работническо дело“ – 400 хил. броя ежедневно, впоследствие увеличени на 600 хил. На Църквата се отделят 8 коли годишно за издаване на книги при общ издателски план на страната от 28 хиляди!³⁵³⁶

Полагат се множество усилия за всевъзможно ограничаване участието на народа в църковните служби и тайнства. Гражданските обреди са безплатни, а църковните – платени. Преди, че църковните обреди нямат правна стойност пред закона, те или се извършват успоредно или въобще не се извършват. Нерядко бабите и дядовците носят бебето за кръщение тайно от държавата и родителите. Често пъти след извършване на погребение по гражданския обред, роднините уреждат и опело с свещеник.³⁷

Правени са безуспешни опити да се изкорени честването на имените дни и да се замести изцяло с празнуване на рождената дата.

Заключение

Антихристиянското гонение срещу Българската православна църква по време на комунистическата власт представлява един от най-тежките удари над духа и вярата на българския народ. В продължение на десетилетия Църквата – като крѣпило на нравствеността и истината, историческата приемственост и духовна самоличност – е обект на унищожителен натиск: физически, морален, институционален. Комунистическият режим я възприема като основния идеологически противник и прѣчка за осъществяване на своите стрѣмежи. И въпреки

³⁵ Справката е от 50-ти год.

³⁶ Мигев, В. Пос. съч., с. 565.

³⁷ Пак там, с. 566.

този натискъ, Българската православна църква не губи своята вътрешна сжщностъ.

Духовниците, които изстрадватъ затвори, изтезания, унижения и смъртъ, оставятъ слѣдъ себе си неизличимъ примѣръ на вѣрность къмъ Христа и служение на своя народъ. Тѣ свидѣтелствуватъ, че истинската Църква не се крѣпи на външна властъ и политическо благоволение, а на силата на Духа и на готовността да понесешъ кръста си докрай.

Този периодъ отъ историята не бива да бжде забравенъ, защото паметта за мъченицитѣ и изповѣдницитѣ е не само дългъ къмъ тѣхъ, но и прѣдупрѣждение за рѣшително защитаване на вѣрата и истината.

Използвана книжнина:

1. **Каравълчевъ, В.** Репресивната политика на комунистическата власт срѣщу Православната църква въ България (1944 – 1964 г.) Света гора: Зографски манастиръ, 2020.
2. **Методиевъ, М.** Личността на Неврокопски митрополитъ Борисъ прѣзь погледа на Държавна сигурность – ВЪ: Християнство и култура [достъпенъ на адресъ: <https://borisnevrokopski.blogspot.com/2014/06/blog-post.html> цитиран на 10.06.2025 г.]
3. **Мигевъ, В.** БКП и религиознитѣ общности въ България (1944–1989 г.) – ВЪ: Изслѣдвания по история на социализма въ България (1944–1989). София: Графимакс ООД, 2010
4. **Пенковъ, Ц.** Архим. д-р Иринеи Попъ Константиновъ – единъ малко познатъ свидѣтель за Христовата вѣра – ВЪ: Forum Theologicum Sardicense 1/2024, с. 166, 174. [достъпенъ на адресъ: <https://periodicals.uni-sofia.bg/index.php/forum-theologicum-sardicense/article/download/291/253/368> цитиран на 10.06.2025 г.]
5. **Чурешки, С.** Репресирани православни духовници прѣзь комунистическия режимъ. Къмъ модерната българска агиология. – ВЪ: Християнство и култура, Брой 2 (21) / 2007 година (стр. 13–19).